

PŘÍPRAVA ŘEČNICKÉHO PROJEVU A JEHO STAVBA¹

rétorika pro Herenia (Ad Herrenium libri quator de arte rhetorice)

4 knihy

- rozdělení částí rétoriky (tzv. dispozice) podle peripatetiků na inventio, dispositio, elocutio, memoria, pronuntiatio
- rozdělení řeči na soudní, poradní a oslavné (resp. útočné) dle Aristotela
- části řeči: exordium (úvod), narratio (vyprávění, líčení faktů), divisio (osnova), confirmatio (argumentace), confutatio (protiargumentace), conclusio (závěr) - předaristotelské
- výklad ctností řeči dle Teofrasta - nom. Teofrastos
- obsahové členění řeči na statusy dle Hermagorova díla

ad příprava řeč. projevu - oddíly rétorické teorie předaristotelského původu (Kraus, s. 24-26)

- inventio - nauka o vyhledávání důkazů, úvodní oddíl rétoriky, nauka na hranicích rétoriky a logiky, avšak v rétorice nejen striktně logické důkazy, ale užívají se i soudy, úsudky založené na pravděpodobnosti
- dispositio - učení o dispozici; výstavba řeči, starobylá nauka, o čemž svědčí ustálenost struktury veřejných řečí, eposů i tragédií
- elocutio - učení o jazykovém stylu a jeho prostředcích, zvl. tropech a figurách, pokládána v antice za nejdůl. oddíl, v dalším vývoji sem řazena i klasifikace žánrová a stylistická
- memoria - učení o paměti, mnemotechnický systém - spojování konkrétních předmětů (místností v domě, květin...) s věcnými údaji v textu a jednotl. temati - opora pro paměť řečníka; další oporou paměti - loci comunes (dosl. společná místa) - schémata, ustálené textové šablony pro oslovení, zdvořilostní výrazy, úvodní a závěr pasáže, přirovnání a příklady (mytická, biblická kliše) atd.
- pronuntiatio - přednes, 1. učení o hlasové kultuře, 2. o tělesných pohybech a) mimika obličej, b) gestikulace

ad dispozice = části 1 řeči, tj. ad stavba řeči (Kraus, s. 22-23)

= učení o lineárním členění řeči na části, původ u nejstarších sicilských řečníků a dále Theodoros z Byzantia (konec 5. st. př. K.)

1. exordium - úvod: řečník vyloží cíl projevu o okolnosti, kt. ho vedly k vystoupení
2. narratio - vyprávění: nejzávažnější informace, v soudní řeči fakta projednávané události
3. partitio - upřesnění: slouží k orientaci mezi úseky projevu, usnadňuje pochopení vztahů mezi jednotl. fakty
4. argumentatio - uvedení důkazů na podporu řečnickova výkladu, nebo záporných důkazů, kt. vyzvracejí argumentaci protivníka
5. presumptio - předpoklad: odpověď, předjímající námitky, kt. by mohly být vzneseny
6. peroratio, conclusio - závěr a shrnutí řeči

ad ctnosti řeči = stylové požadavky na řeč (Kraus, s. 47)

dle Teofrasta z Eresu (asi 371-286 př. K.), Aristotelův nástupce ve vedení školy peripatetiků

1. čistota - gramatická správnost, strohost, jistá archaičnost
2. jasnost - přímý, nekomplikovaný vztah mezi výrazy a skutečností, bez složitých obrazů
3. přiměřenost - přízpůsobení řeči okolnostem, podmínkám sdělování, jednota řečnickova intelektu, vůle a citu
4. ozdobnost - bohatství výrazové stránky jazyka

ad členění řeči na statusy (Kraus, s. 62n.)

dle Hermagora z Temnu (pol. 2. st. př. K.)

---

¹ literatura: Jiří KRAUS: *Rétorika v dějinách jazykové komunikace*. Praha 1981.

- statut řeči = otázka po věcném obsahu soudního projevu

příprava řečnického projevu (Svobodová, s. 75) - sledujeme, jak to odpovídá jednotl. rétorickým naukám, tomu prvnímu dělení, kt. jsem uvedla

1. **námět** - volba tématu, stanovení cíle projevu, shromažďování materiálu, vyhledávání sporných bodů (odpovídá **inventio**)
2. **ujasnění role** - obhájit si svoji roli řečníka: proč právě já mám mluvit, čeho tím chci dosáhnout? (proč až druhé, to snad mám vědět dříve, než začnu na vystoupení pracovat)
3. **kompozice** - setřídění faktů do logické posloupnosti, formální uspořádání textu, volba příkladů, výběr argumentů, kt. použiji (ne všechny, ale 2-3 nejsilnější) - (odpovídá **dispositio**)
jazykové a stylist. rozvržení (odpovídá **elocutio**)
vše ve vztahu k podmínkám vystoupení (posluchači, vymezený čas, cíle projevu, důležitost řečeného)
členění projevu: úvod (název tématu a jeho rozčlenění = osnova, neprozrazovat argumenty a pointu), jádro (rozvedení jednotl. bodů v logickém sledu, na závěr může být každý bod shrnut), závěr (rekapitulace, odpovědi, řešení otázek, které jsme si kladli v úvodu, měla by být nejpůsobivější, nejdůležitější část) = zjednodušené dělení dle dispozic 6 částí řeči
4. **interpretace** - volba modulačních prostředků (tempo, pauzy, intonace, místa ke zdůraznění, místa k emocionálnímu projevu x neutrálnímu projevu) - opět ve vztahu k podmínkám vystoupení (odpovídá **memoria** a **pronuntiatio**)

---

př. k bodu 3. kompozice téma přednášky- výživa kojenců a batolat

1. **úvod** - dobré začít výrazným příkladem: představit se, uvést téma, o kterém budeme mluvit

2. **ideální podíl jednotl. potravin v jídelníčku, jejich výčet**

3. **obiloviny** - co obsahují, v čem jsou prospěšné

4. **ovoce, zelenina** atd.

5. **mléčné výrobky**

6. **maso, vejce, tuky**

7. **ochucovadla (cukr, sůl, koření, bylinky)**

8. **nápoje a pitný režim**

9. **vhodné kombinace a příklady receptů**

10. **vyvrácení námitek typu - to je všechno hezké, ale když on(a) to nejí** (např. psychické příčiny nechutenství, škodlivost nucení do jídla, důležitý osobní příklad)

11. **závěr** - shrnutí nejčastějších nedostatků v dět. výživě, kvalitní dětská strava - základ pevného zdraví pro celý další život,

---

Stylové zařazení řečnických projevů a jejich druhy (Svobodová, s. 69, Jelínek a kol. 197n.)

funkční styly - základy teorie ve 2. pol. 20. a ve 30. letech Pražský lingvistický kroužek,
podoba textu je nejvíce ovlivněna jeho komunikační funkcí a dále také např. tím, je-li text
psaný/ mluvený

- konverzační, hovorový, prostě sdělovací - psaný protějšek epistolární styl (styl dopisů)
- odborný - vědecký, praktický, populárněvědecký, učební
- publicistický - žurnalistický (zpravodajský, analytický)
- administrativní
- umělecký (poesie, beletrie)

- všechny styly, co jmenovány, mohou mít svoji mluvenou formu, tj. podobu veřejného
vystoupení projevu, příklady projevů:

- politický projev (patří do textů public. funkčního stylu)
- společenský projev (přípitek, svatební a smuteční projev) - do textů konverzač. stylu
- pracovní projev (pracovní, vědecký referát, přednáška, diskuse) - do textů odborného stylu
- soudní projev - na pomezí odbor. a admin. stylu
- náboženský projev - prvky konverzač., publicist., odborné i umělecké - záleží na osobnosti
řečníka a typu publika, kt. určeno
- didaktický projev - do odborného stylu

př. společenského projevu - vítání občánků

*„ I největší básník sotva najde výraznější a přesvědčivější symbol lidského štěstí, než jsou
blaženosti zářící oči maminky a tatínka při pohledu na své novorozeňátko. Svou láskou mu
dali život, aby odevzdali poselství existence lidského rodu další generaci.“*

To podtržené jsou klišé.